

ابوحامد امام محمد غزالی طوسی

کیمیای سعادت

اخلاق اسلامی، تصوف، شرفرن پنجم، ق.

متون قدیمی تا اول قرن ۱۴ ق.

ترجمه آیه‌های قرآن، جملات و عبارات عربی

معنای بیش از ۳۰۰۰ واژه و عبارت مشکل

۶-۷	مقدمه ویراستار
۸-۱۲	بسم الله الرحمن الرحيم و به تقي
۱۳-۹۹	آغاز کتاب: در پیدا کردن عنوان مسلماتی
۱۴-۴۱	عنوان اول: در شناختن نفس خویش
۱۶	فصل اول: آدمی را از چند چیز آفریده‌اند
۱۷	فصل دوم: شناختن حقیقت دل
۱۷	فصل سیم: حقیقت دل
۱۹	فصل چهارم: در بیان سبب احتیاج آدمی به کالبد
۲۰	فصل پنجم: شناختن مقصود از لشکر دل به مثالی
۲۰	فصل ششم: راه درست به کار بردن شهوت و غضب و تن و حواس و عقل
۲۱	فصل هفتم: چگونگی پیدا شدن صفت‌های خوب و بد در آدمی
۲۳	فصل هشتم: مراقبت حرکات و سکونات خود
۲۴	فصل نهم: چگونه اصل آدمی گوهر فرشتگان است
۲۶	فصل دهم: عجایب عالم دل
۲۷	فصل یازدهم: روزن دل در بیداری نیز به عالم ملکوت گشاده گردد
۲۹	فصل دوازدهم: هر آدمی بر فطرت زاییده می‌شود
۳۰	فصل سیزدهم: شرف دل از روی قدرت
۳۱	فصل چهاردهم: حقیقت نبوت و ولایت
۳۳	فصل پانزدهم: علم چگونه حجاب راه است
۳۵	فصل شانزدهم: سعادت آدمی در معرفت خدای تعالی است
۳۷	فصل هفدهم: عجایب صنع خدای تعالی در تن آدمی
۳۹	فصل هجدهم: آدمی در این عالم در غایت عجز و نقصان است
۴۲-۶۱	عنوان دوم: در شناختن حق تعالی
۴۳	فصل اول: معرفت نفس کلید معرفت حق تعالی است
۴۵	فصل دوم: شناختن تنزیه و تقدیس حق تعالی
۴۷	فصل سیم: معرفت پادشاهی راندن حق تعالی
۵۰	فصل چهارم: دنباله فصل پیش
۵۰	فصل پنجم: تشبیه طبیعی و منجم به مورچه
۵۲	فصل ششم: تشبیه خلق به گروهی نابینا
۵۲	فصل هفتم: تشبیه کواکب و بروج به دستگاه پادشاهی
۵۴	فصل هشتم: شناختن معنی تسبیحات چهارگانه
۵۵	فصل نهم: متابعت شریعت راه سعادت است

فصل دهم: راه‌های غلط و جهل اهل اباحت ۵۷

عنوان سیم: در معرفت دنیا ۶۲-۶۹

فصل اول: سبب بودن آدمی در دنیا ۶۳

فصل دوم: حقیقت دنیا و آفت دنیا و غرض دنیا ۶۳

فصل سیم: اصل دنیا سه چیز است: طعام و لباس و مسکن ۶۴

فصل چهارم: مثال‌ها در جادوی دنیا و غفلت اهل دنیا ۶۶

فصل پنجم: نه هر چه در دنیا است مذموم است ۶۹

عنوان چهارم: در معرفت آخرت ۷۰-۹۹

فصل اول: بهشت و دوزخ کالبدی و روحانی ۷۱

فصل دوم: حقیقت مرگ ۷۲

فصل سیم: تویی تو نه بدین قالب است ۷۴

فصل چهارم: نگاهداشتن اعتدال روح انسانی ۷۵

فصل پنجم: معنی حشر و نشر و بعث و اعاده ۷۷

فصل ششم: مشاهده بهشت و دوزخ در این دنیا ۷۷

فصل هفتم: معنی عذاب قبر ۸۰

فصل هشتم: حقیقت و درجات عذاب قبر ۸۱

فصل نهم: از درهای گور را به چشم سر نتوان دید ۸۳

فصل دهم: عذاب قبر برای همه نیست ۸۴

فصل یازدهم: راه آزمایش ایمنی از عذاب قبر ۸۶

فصل دوازدهم: سه جنس آتش دوزخ روحانی ۸۷

فصل سیزدهم: آتش روحانی دردناک‌تر از آتش جسمانی است ۹۲

فصل چهاردهم: منازل سیر و سفر روح در دنیا ۹۳

فصل پانزدهم: به گمان ضعیف هم انکار آخرت روانیست ۹۶

رکن اوّل: در عبادات است ۱۰۰-۲۰۹

اصل اول: در اعتقاد اهل سنت حاصل کردن ۱۰۱

اصل دوم: در طلب علم ۱۰۶

اصل سیم: در طهارت است ۱۱۱

اصل چهارم: در نماز است ۱۲۶

اصل پنجم: در زکوة است ۱۴۴

اصل ششم: در روزه است ۱۵۸

اصل هفتم: حج است ۱۶۵

اصل هشتم: قرآن خواندن است ۱۸۲

۱۸۹	اصل نهم: ذکر حقّ تعالی است
۲۰۱	اصل دهم: ترتیب در دعاهاست
۲۱۰-۳۹۲	رکن دوّم: رکن معاملات است
۲۱۱	اصل اول: آداب طعام خوردن و دادن است
۲۲۳	اصل دوّم: آداب نکاح است
۲۳۹	اصل سیّم: در آداب کسب و تجارت است
۲۶۸	اصل چهارم: شناختن حلال و حرام و شبهت است
۲۸۵	اصل پنجم: در گزاردن حقّ صحبت با خلق و نگاهداشتن حقّ ...
۳۱۷	اصل ششم: در آداب زاویه گرفتن و از خلق عزلت کردن
۳۳۲	اصل هفتم: آداب سفر است
۳۴۴	اصل هشتم: آداب سماع و وجد
۳۶۲	اصل نهم: امر معروف و نهی منکر است
۳۸۰	اصل دهم: در رعیت داشتن ولایت راندن

به نام خدا

مقدمه و پرستار

غزالی، ابو حامد محمد: پسر محمد نوه محمد نتیجه احمد طوسی مکنی به ابو حامد و ملقب به حجة الاسلام شکاک در ۴۵۰ قمری در طابریان طوس مشهد متولد شد. پیشه پدر متعبدش بافندگی بود و لقب غزالی (ریسمان باف) بدین مناسبت بدو داده شده است. در کودکی محمد و برادرش احمد، پدرشان مُرد و آن دو از ۴۵۷ قمری برای گذران امور و ادامه تحصیل، زندگی را از طریق دریافت شهریه از حوزه علمیه و همچنین از ۴۶۳ قمری تحت حمایت ابو حامد احمد بن محمد رادکانی می گذراندند. مقدمات علوم دینی را از او در طوس و سپس نزد امام ابو نصر اسماعیلی جرجانی در گرگان آموختند. پس از مدتی تحصیل در طوس، در ۴۷۰ قمری به نیشابور رفت و در خدمت امام الحرمین ابوالمعالی عبدالملک جوینی به تحصیل پرداخت. تا ۲۸ سالگی در طوس، گرگان و نیشابور به فراگیری علوم پرداخت. در فلسفه، منطق، جدل، فقه، حکمت، کلام، اختلاف مذاهب و تصوف مهارت یافت. در فقه به مذهب شافعی و در اصول دین به مذهب اشعری گرایش داشت. بعد در مُعسکر خدمت خواجه نظام الملک وزیر رفت و در نتیجه مناظره‌ای که در مجلس این وزیر ترتیب داده شده بود فضیلت و مقامش بر خواجه معلوم گردید.

در ۳۴ سالگی در جمادی الاول ۴۸۴ قمری سرپرست و مدرس نظامیه بغداد شد. تا رجب ۴۸۸ قمری بدین شغل اشتغال داشت که تحولی در روحش پدید آمد. منصب مدرس نظامیه بغداد را در ذی القعدة همین سال به برادرش احمد واگذار کرد و به عنوان سفر حج از بغداد بیرون آمد و در شام، بیت المقدس و مکه به سیر و سلوک پرداخت. در ۴۹۸ قمری به طوس بازگشت. در ذی القعدة ۴۹۹ بنابه درخواست سلطان سنجر سلجوقی و وزیرش فخرالملک که پسر نظام الملک بود، در نظامیه نیشابور به تدریس پرداخت. در ۵۰۰ قمری به طوس برگشت و خانقاهی ترتیب داد و به ارشاد خلق مشغول گردید. از مخالفان فلسفه، فرق اسمعیلیه و باطنیه بود. در نتیجه این سفرها و سیر و سلوک، مقالات و گفتارش چاشنی عرفانی پیدا کرد. مورد تکفیر فقیهان قرار گرفت. در ۵۵ سالگی در دوشنبه ۱۴ جمادی الآخر ۵۰۵ قمری در طابریان طوس مُرد. جسمش را در همان جا به خاک سپردند. آثار: اجوبة الغزالية في المسائل الاخروية مشهور به المضمون الصغير، احیاء علوم الدین، اساس القیاس، اسرار الكائنات (الحکمة في مخلوقات الله)، اسرار علم الدین، اسرار معاملات الدین، الاجوبة المسکته، الادب في الدین، الاربعین في اصول الدین، الاقتصاد في الاعتقاد البسيط، الاملاء على مشکل الاحیاء، البسيط في الفروع، التعلیقة في فروع المذهب، الحجام العوام عن علم الکلام، الدرج المرقوم بالجداول، الدرّة الفاخره في کشف علوم الآخرة، الرسالة القدسیه في قواعد العقلیه، الرسالة اللدینیّه، الرسالة الوعظیه، الاستدراج، القانون الکلی في التأویل، القسطاس المستقیم، القواعد العشره، الکشف و

التبيين، المبادئ و الغايات، المتحل في علم الجدل، المستصفي من اصول الفقه، المستصفي من علم الاصول، المستظهري في الرد على الباطنية، المضمون الكبير، المضمون به على اهله، المضمون به على غير اهله، المعارف العقلية و لباب الحكمة الالهية، المقصد الاسنى في شرح اسماء الله الحسنى، المنحول في الاصول، المنقذ من الضلال، الوجيز في الفقه، الوسيط، ايها الوالد، بداية الهدايت، تحصيل المآخذ في علم الخلاف، تفسير ياقوت التأويل، تليس ابليس، تهافت الفلاسفه، تهذيب الاصول، جواب الغزالي عن دعوة مؤيد الملك له، جواب المسائل الاربع ابى حامد الغزالي، جواب مسایل سئل عنها في نصوص اشكلت على المسائل، جواب مفصل الخلاف، جواهر القرآن، حجة الحق، حقيقه القولين، حقيقه القرآن، خلاصه المختصر و نقاوة المعتصر، رسالة الاقطاب، رسالة الطير، رسالة الى ابى الفتح احمد بن سلامة، رسالة الى بعض اهل عصره، رسالة في رجوع اسماء الله الى ذات واحدة على رأى المتعزیه و الفلاسفة، روحانية الغزالي، روضة الطالبين، زاد آخرت، سر العالمين و كشف ما في الدارين (سر المكنون)، شفاء الغليل في القياس و التعليل، عجائب المخلوقات، عقيدة اهل السنة، غاية الغور في دراية الدور، غور الدور في المسئلة السريجية، فتاوى الغزالي، فتوى (في شأن يزيد)، فرزندانامه (نصيحت نامه)، فضائح الاباحيه، فضائح الباطنيه، فضائل الانام من رسایل حجة الاسلام، فيصل التفرقه بين الاسلام و الزندقه، قوائد العقايد، قواصم الباطنية، كتاب في مسئلة كل مجتهد مصيب، كتب في السحر و الخواص الكيمياء، كيميای سعادت، لباب النظر، مآخذ الخلاف، محك النظر، مسكوة الانوار، مشكاة الانوار، معراج السالكين، معيار العقول، معيار العلم في فن المنطق، مقاصد الفلاسفه، مكاتيب، مهنج العابدين الى جنة رب العالمين، مواهم الباطنيه، مهنج العارفين، ميزان العمل، نصيحة الملوك.

در چاپ حاضر، در متن کتاب «کیمیای سعادت غزالی» کاهش یا افزایشی صورت نگرفته است. اما: ۱ - ترجمه آیه های قرآن و جملات و عبارات عربی در ۶۴۲ پاورقی نوشته شده است. ۲ - با اضافه نمودن لغت نامه ای به آخر کتاب، معنای ۲۰۶۳ واژه و عبارات مشکل ذکر شده است. ۳ - متن کتاب در دو مجلد تنظیم شده است. در پایان از همه کسانی که برای چاپ این کتاب دست طلب یاریم را فشرده، سپاسگزاری می شود. در همین راستا سپاس خود را تقدیم جناب آقای یاسینیان مدیر محترم نشر فردوس می نمایم که امکانات چاپ و نشر این اثر را فراهم نمودند. همچنین از خانم ها رحساره و مونا لطفی نژاد جلالی و زهرا محسنی که در نمونه خوانی، تهیه فهرست اعلام و فرهنگ لغات، صمیمانه تلاش کردند، تشکر می نمایم. دست مریزاد.

زمستان سرد ۱۳۸۶

عزیز الله علیزاده

آستانه اشرفیه گیلان

مقاله نظامی عروضی سمرقندی»، «مرزبان نامه سعدالدین وراوینی» و «حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی» نیز به این مجموعه نفیس اضافه خواهد شد.

در چاپ حاضر، در متن کتاب «تاریخ بیهقی» کاهشی صورت نگرفته؛ اما چهار مورد ذیل اضافه شده است:

۱ - ترجمه آیات قرآن، عبارات و اشعار عربی در ۴۵۱ پاورقی. ۲ - فهرست اعلام شامل اسامی اشخاص، اماکن جغرافیایی، کتاب‌ها. ۳ - لغت‌نامه‌ای شامل معنای ۳۶۱۵ واژه و عبارات مشکل. ۴ - سؤالات شانزده سال کنکور کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی (دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی) مرتبط همراه با پاسخ، توضیح و آدرس منبع.

در پایان از همه کسانی که برای چاپ کتاب حاضر دست طلب و یاریم را فشردند، سپاسگزاری می‌شود. در همین راستا از جناب آقای یاسینیان مدیر محترم نشر فردوس قدردانی می‌شود که امکانات چاپ و نشر این اثر ارزشمند را فراهم نمودند. همچنین از خانم معصومه نظیری آستانه که در نمونه خوانی متن صمیمانه تلاش کردند، تشکر می‌شود. دست‌مریزاد.

پاییز خزان ۱۳۸۷

آستانه اشرفیه گیلان

عزیزالله علیزاده

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ بِهٖ ثِقْتِی

شکر و سپاس فراوان، به عدد ستاره آسمان و قطره باران و برگ درختان و ریگ بیابان و ذره‌های زمین و آسمان، مر آن خدای را که یگانگی صفت اوست و جلال و کبریا و عظمت و علا و مجد و بها خاصیت اوست و از کمال جلال وی هیچ آفریده آگاه نیست و هیچ کس را به حقیقت معرفت وی راه نیست، بلکه اقرار دادن به عجز از حقیقت معرفت وی منتهای معرفت صدیقان است و اعتراف آوردن به تقصیر در حمد و ثنای وی نهایت ثنای فرشتگان و پیغمبران است و غایت عقل عقلا در مبادی اشراق جلال وی حیرت است و منتهای (سیر) سالکان و مریدان در طلب قرب به حضرت جمال وی دهشت است، گسستن امید از اصل معرفت وی تعطیل است و دعوی کمال معرفت وی از خیال تشبیه و تمثیل است. نصیب همه چشم‌ها از ملاحظه جمال ذات وی خیرگی است و ثمره همه عقل‌ها از نظر به عجایب صنع وی معرفت ضروری است. هیچ کس مباد که در عظمت ذات وی اندیشه کند تا چگونه است و چیست؟ و هیچ دل مباد که یک لحظه از عجایب صنع وی غافل ماند تا هستی وی به چیست و به کیست؟ تا به ضرورت بشناسد که همه، آثار قدرت اوست و همه، انوار عظمت اوست و همه، بدایع و غرایب حکمت اوست و همه، پرتو جمال حضرت اوست، همه بدوست، بلکه خود همه اوست: که جزوی هیچ چیز را هستی به حقیقت نیست، بلکه هستی همه چیزها پرتو و نور هستی اوست.

و درود بر محمد مصطفی ﷺ که سید پیغمبران است و راهنمای و راهبر مؤمنان است و امین اسرار ربوبیت است و برگزیده و برداشته حضرت الهیت است و بر جمله یاران و اهل بیت وی که هر یکی از ایشان قدوة امت است و پیدا کننده راه شریعت است.

اما بعد، بدان که آدمی را به بازی و هرزه نیافریده‌اند، بلکه کار وی عظیم است و خطر وی بزرگ، چه اگر وی ازلی نیست ابدی است و اگر چه کالبد وی خاکی و سفلی است، حقیقت روح وی علوی و ربانی است و گوهر وی اگر چه در ابتدا آمیخته و آویخته به صفات بهیمی و سبعی و شیطانی است، چون در بوتة مجاهدت نهی، از این آمیزش و

آلایش پاک گردد و شایسته حضرت ربوبیت شود و از اسفل السافلین^۱ تا به اعلیٰ علیین همه شیب و بالا کار اوست. و اسفل السافلین وی آن است که در مقام بهایم و سباع و شیاطین فرود آید که اسیر شهوت و غضب شود و اعلیٰ علیین وی آن است که به درجه ملائکه رسد، چنان که از دست شهوت و غضب خلاص یابد و هر دو اسیر وی گردند و وی پادشاه ایشان گردد و چون بدین پادشاهی رسد، شایسته بندگی حضرت اهیت گردد و این شایستگی صفت ملائکه است و کمال درجه آدمی است. و چون وی را لذت انس به جمال حضرت اهیت حاصل شد، از مطالعه آن جمال يك ساعت صبر نتواند کرد و نظاره کردن در آن جمال بهشت وی شود و آن بهشتی که نصیب شهوت چشم و فرج و شکم است نزدیک وی مختصر شود.

و چون گوهر آدمی در اول آفرینش ناقص و خسیس است، ممکن نگردد وی را از این نقصان به درجه کمال رسانیدن الا به مجاهدت و معالجت.

و چنان که آن کیمیا که مس و برنج را به صفا و پاکی زر خالص رساند دشوار بود و هر کسی نشناسد، همچنان آن کیمیا که گوهر آدمی را از خسیسیت بهیمیت به صفا و نفاست ملکیت رساند تا بدان، سعادت ابدی یابد هم دشوار بود و هر کسی نداند. و مقصود از این کتاب شرح اخلاط این کیمیاست که به حقیقت کیمیای سعادت ابدی است و این کتاب را بدین معنی کیمیای سعادت نام کردیم و نام کیمیا بر وی اولی تر، چه تفاوت میان مس و زر بیش از صفت نیست و ثمره آن کیمیا بیش از تنعم دنیا نیست. مدت دنیا خود چیست؟ و تفاوت میان صفات بهایم و صفات ملائکه چند است که از اسفل السافلین تا به اعلیٰ علیین. و ثمره این کیمیا سعادت ابدی است که مدت وی را آخر نیست و انواع نعیم وی را نهایت نیست و هیچ کدورت را به نعیم او راه نیست.

بدان که چنان که کیمیا را در گنجینه هیچ پیرزن نیابند، بلکه در خزانه ملوک یابند، کیمیای سعادت ابدی نیز هر جایی نباشد، در خزانه ربوبیت باشد و خزانه خدای در آسمان جواهر فرشتگان است و در زمین دل‌های پیغامبران. پس هر که این کیمیا جز از حضرت نبوت جوید، راه غلط کرده باشد و آخر کار وی قلابی باشد و حاصل حال وی پنداری و گمانی باشد و در موسم قیامت افلاس وی پیدا شود و قلابی وی آشکارا شود و پندارهای وی رسوا شود و با وی گویند: «فَكشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ»^۲.

۱ - پست‌ترین پستی. (تین: ۵) (ع)

۲ - واقعاً که از این حال سخت در غفلت بودی ولی ما پرده‌ات را برداشتیم و دیده‌ات امروز

تیز است. (ق: ۲۲) (ع)

بدان که آدمی را به بازی و هرزه نیافریده اند بلکه کار وی عظیم است و خطر وی بزرگ است که :

اگرچه وی ازلی نیست ، ابدی نیست ...

و اگرچه کالبد وی خاکی و سفلی است ، حقیقت روح وی علوی و ربانی است ... و گوهر وی اگرچه در ابتدا آمیخته و آویخته به صفات بهیمی و سعی و شیطانی است ، چون در بوته مجاهدت تهی از این آمیزش و آرایش پاک گردد و شایسته جوار حضرت ربوبیت شود و از اسفل السافلین تا اعلیٰ علیین همه تشبیب و بالا کار وی است ...

بدان که کیمیا در گنجینه هر بیروزی نیابند، بلکه در خزانه ملوک یابند...

کیمیای سعادت ابدی نیزه‌رجای نباشد - در خزانه ربوبیت باشد ،

و خزانه خدای تعالی در آسمان جواهر فریشتگان و در زمین دل پیغمبران است، پس هرکه این کیمیا جز از حضرت نبوت جوید ، راه غلط کرده باشد و آخر کار وی قلبی باشد و حاصل کار وی پنداری و گمانی باشد و در موسم قیامت افلاس وی پیدا شود و قلبی وی آشکارا گردد و پندار وی رسوا شود...

ISBN:978-964-320-334-4

9 789643 203344

ISBN:978-964-320-335-1

9 789643 203351